

Մանգրումի Էֆենար

Մ Ի Ի Ն Ա Տ Ի Ի

ՈՒՄՈՒՐԸ ԲՕԼԻԹԻԳԸՅՅԷ ՎԷ ՄԵՎԱՏՏԸ ՍԱՅԻՐԷ

ՊԻՐԻՆՃԻ ՄԵՆԷ

1866 ՕԳՈՍՏՈՍ 1 ԲԱԶՄԻ ԻՐԹԷՍԻ

ՆԻՄԵՐՈ 112

Մանգրումի Էֆենար համար 6 եանի սենետե 300
նիւսիւ վերինը, սենետե 400 մեթի, բաթա փարաթ տախի
հինետե օլարագ, 200 ղէ՛ օլուդ, ալթը պլըզը 100 ղէ՛ օլա-
րագ, վեհիւսիւսի տախի 50 ար փարաթ տալթըլաճագ տըր:

Իլանաթըն պեհեր ասթըրը իլին, պի-
րինճի տեֆատա 5, իրինճի տեֆատա 2,
վեհիւսիւսի վե սայիր տեֆալարտա 1
էր դուրուշ ալընաճագ տըր:

Մեթուդ վե սայիր, իսթանպուլտա Պադիշահ Գաբուսա-
թարինտե, գարաղօլանտե իլե ճամիի շերիֆ արա եւ-
րինտե քեպին Շապըր խանընտա, կարապետ 3. Փանս-
եանըն 18 նիւսիւսի տախի 50 ար փարաթ տալթըլաճագ տըր:

ԲԵՍՄԻ ԹԵԼԵԿՐԱՖ ՕՍՄԱՆԼԸ ՖՕՆՏՕԼՈՐԸ

Փարիս, 41 օգոստոս:

Էսանը Ուսուլիյե	աշրար 28 -
» »	գարանտը 281-2
4865 տէնետի իսթիգրագը	240
4865 » »	255

ԻՍԹԱՆՊՈԼ

ԷՍԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻՅՅԷ

Յուլիս 29	Էն եիւքսէք	50-18
» »	Էն աշաղը	29-18
» »	Գարանտը	29-29
» 30	Էն եիւքսէք	29-36
» »	Էն աշաղը	29-20
» »	Գարանտը	29-27

Ի Լ Ա Վ Է Յ Ի

ՄԱՆՁՈՒՄԷԻ ԷՖԵՆԱՐ

ՆԻՄԵՐՈ 112. 1866 ՕԳՈՍՏՈՍ 1 ԲԱԶ. ԻՐ.

ՄԱՆՁՈՒՄԷՅԷ ՄԱՆՈՒՄ ԹԵԼԵԿՐԱՖ

Փարիս, 40 օգոստոս, սապահըն սա-
աթ 10 վե 40 տաղըզասընտա:

Սիւքընամ զաղէթատա օգոստոսընտա
կեօրե, Ֆրանսա տեվէթի, Բրուսեանըն ա-
րաղիճէ զիւստեպիլէ պիւսիւլէճէկիւրի էվ-
վէլինտէն Ֆէհմ իլե, տեվէթի միւշարիլէյ-
հա գապիւնէթօսույա, Բէնօ նէհրի սիւօրլա-
րը զըմնընտա միւքեալէմէյէ կիրիշմիշ իսէ-
տէ, Ֆրանսանըն թէքլիֆիլէրի շիւսիյէ գա-
տար Բրուսեա թարաֆընտան գապուլէ չա-
եան կեօրիւլէմէյի տիր:

Փարիս, 41 օգոստոս, սապահըն սա-
աթ 6 վե 5 տաղըզասընտա:

Պօնէմնատան վիլէննաեա վերիլէն մալիւ-
մաթա նազարէն, Բրուսեա տեվէթի, Ֆր-
անսա իլե պիւսուտալ պուլուստուղու Բէնօ
նէհրիլին քէնտի թարաֆընտա պուլուստան
գըբըլարընա տօղրու բէք չօգ ասկէր չը-
գարթմագտա տըր:

Նիւ-Սօրգտան 7 թարիլիլէ ալընան թէ-
լէկրաֆա կեօրէ, բամուղու Ֆիլաթը 551-2
տիր:

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ԻՍՏԻՃԻՅՅԷ

Միւսալահա հազգընտա թէլէպպիւս
օլուսան միւքեալէմէ մէճիսի Բրակա
չէհրինտէ թէճէմմիւ իթմէքտէ օլուպ,
վե խալլը պիր գարարտա նէթիճէ վե-
րէճէկի մեմուլի գապիւնտէ պուլուսմագտա
իքէն, պու սապահըն օգոստոս 10 վե 41
թարիլիլէ ալըղըմը թէլէկրաֆար եւ-
նիտէն պիր Ֆէնալըգ գուհուրի իհթի-
մալի զըմնընտա չիւքսէ վե գօրգու վեր-
միշլէր տիր, շէյլէ քի մէգըիւր Բէնօ նէհ-
րիլին Ֆրանսա հուտուտուտա պուլու-
նան թարաֆընտա տախի, Բրուսեանըն
պիր թագըմ երէլէրի պուլուստուղու-
տան, վե չու խուսուս իսէ Ֆրանսաեա
հօշ կեօրիւլէմէթիլինտէն, մահալիլի մէգ-
պուլէնին Ֆրանսաեա թէրք իսթիլէսի,
վե նէհրի մէգպուլուս օրալարընըն տախի
պիր սիւօրու թապիլի մագալմնտա թու-
թուլմասը, հէր վագըթ Ֆրանսանըն ար-
զու վե մէնվիլի զամիրիլինտէն պուլու-
մագտա իքէն, պիլթապի պու տեֆաթի
Բրուսեանըն արաղիճէ քէսպի ճէսամէթ
իլլէմէսի, իմբերաթօր Նաթօլէօն հազ-
րէթլէրինտէ պիր Ֆուլսաթը աղիւմ վերմիշ
իստէ, Բրուսեա նէգտինտէ գապուլէ
չաեան կեօրիւլէմիշ, վե հաթթա իհթի-
եաթա թիպլէթէն, եանի պէլքի Ֆրան-
սա իլե տախի հարպա կիրիշիլմէք իպթի-
ղա իսթըր չիւքսէսիլլէ, օլ թարաֆա պիր
օրուլի ճէսիմ սէվգիլնէ միւսարաթ իս-
լէմիշ տիր, տիմէք անրքի, չու միւշքիլ
հալ օլու նամատըգը թագտիրտէ, Բրուսեա
քէնտի Ֆիլթու հաթթալընտան ճէսարէթ
ալարագ, Ֆրանսաեա տախի գարըն գօ-
մագլըղա նիլէթ իթմէքտէ տիր:

Ալահ վերսինտէ, իլլէր օլ մէքքէզէ-
րէ գատար եթթիլմէսին, զիրա Ֆրանսա
իլէ պիր մուհարէպէ պաշտարըտա, օլ
վագըթ Ավսթրիա տախի Ֆուլսաթ պու-

լարագ, ախըր ինթիգամա չըգըլաճագը,
վե թահթընտան բէք տէհէթու հալ-
լէր գուհուրա կէլէճէկի չիւքսէտէն միւս-
թաղիլի տիր:

Պազը զագէթալարըն միւթալաալընա
նազարէն, թիրօլ գըթասընըն իթալեաեա
թէրք օլուսմատըգըն, Ավսթրիա տալիմա
գօլալըղա իթալեաեա հիւճուլ իսթ պի-
լէճէկի, հալ պու քի, իթալեա տեվէթի
վե Բրուսեա տեվէթի պէյնինտէ տէր-
քեար օլան ահմնամէտէ, ասլա ինթիլ
մէսէլէսինին զիքրի կէլիլմէմիշ օլուպ, վե
թիրօլ իտտասըլա իթալեա հարպա տէ-
վամ իսթէճէք օլսա, Բրուսիա տախի պիր-
լէքտէ պուլուսմաեա մէճպուր օլմաեա
ճաղընտան, իթալեանըն եալընըգըն, Ա-
վսթրիա իլե չաթըլմագլըղա չըգըլմասը-
նը էմրի պասիլէթէ մուղալիլ ատտ իլե,
էյլլէ պիր տուզաղա տիւլմէմէսինի նա-
սիհաթ վիրմէքտէ տիրլէր:

— Ֆրանսա տեվէթի թարաֆընտան
Բարա հազրէթլէրինին հիւքիւմէթինէ,
ահմնամէ մուճիպիլնէ, Ֆրանսա ասկէ-
րինին, իշ պու կէլէճէք սեպտեմբեր 15
ինէ գատար Բօմա թօքրաղընտան չըգա-
ճագլարը խապէր վերիլմիշ, վե պագլըար,
օլ վագըթլարտա, Բօմալը թէրք իլե
պաշգա պիր երէ չէքիլմէսինի նամի-
հաթ վիրմէքտէ իմիլլէր իստէ, Փա-
բա հազրէթլէրի թարաֆընտան ասլա
գապուլէ չաեան կեօրիւլէմիշ, իլլա սէ-
պաթ վե մէթանէթ իւզրէ քիւրսիսին-
տէ գալաճագը անլաշըմըն տըր:

— Բօմատա պուլուստան սապըգ նա-
թօլի գրալի հազրէթլէրի, Բօմատա վագը
օլան իքի գըթա սէրայ վե պաղէլէրինի,
7 միլեօն Ֆրանգա Ֆրանսա իմբերաթօրու
հազրէթլէրինտէ սաթմըշ, վե Բօմալը թէրք
իլե, սայիր պիր մէմէքթէթտէ կիտիպ ի-
գամէթ նիլէթինտէ պուլուսմագտա ի-
միշ:

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ՏՈՒՆԻԼԻՑՅԷ

Ճիւմաւ իրթէսի չըգարրաւն ֆրան, օրգծա վէ ինկիլիզճէ զազէթալարտա, յունիս 13 թարիխէ օլտուղու հալտէ, պիր գըթա իրատէյի սէնիյեյի հազրէթի փատիշահի օգուլմուլ իսէտէ, զազէթամըզ մէզքիւր զազէթալարտան եվլէլ պասըմը Օլտուղունտան, կէր չի թէրճէմէսինի տէրճ իտէմէմի ի տէքտէ, ազճէ ախզ ու իթասըյա մէշ զուլ օլանլարըն տիգգաթընը տալէթ ի տիճի պիր շէյ օլմասը ճիհէթլէ, հէման հէրքէսին մալիւմու օլմուլ օլտուղու շէյլէ տուլսուլն, զալթէն պէյնէլ նաս աէյլէմէքտէ օլտուղունու տախի իշիթ միշ օլտուղունուգտան, թէրճէմէսինտէն սարլըր նազար իլէ, եալընըզ չու գատաւընը պէեան իտէրիզ քի, մէզքիւր իրա տէյի սէնիյեյէ ահքեամընճա, մահֆուզ օլան իւշ միլիօն էսհամը Ումուլիյեյէ սաթըլարտա, հուսուլէ կէլէճէք մէպլաղ իլէ իլէրուտէ լազըմ կէլէն ֆայիլէր թէտիյեյ օլունտուգտան պաշգա, ֆապլա գալանը տախի, թրապգոն իլէ էրգըում պէյ, նիւտէ ինշա օլունմագտա օլան եօլ իլէ, Թրապգոնտա պիր իսկէլէ ինշասընա սարլը օլունմագ տըր:

Չօգ տէֆա սէյլէմիշիզ տիր, թէքըրալէն սէյլէրիզ քի, պու խուսուս, եանի, ումուլէն հէր սընըֆ թէպաանըն իսթիֆաուէ իտէճէկի պիր շէյ, Հիւքիւմէթի սէնիյեյէ թարաֆընտան եալընըզ էվրօպա լիսանընտա պուլունան զազէթալարա կէօնտէրիլպտէ, էվրօպա լիսանընա աշինա օլմաեանլարըն մահրում գըլընմասը, տօղրուսու պիղպէթ տէրէճէտէ շաեանը թէաճճիւպ ու էսէֆ տիր:

Վէ գիեատէ էսէֆ իտէճէք եէրի շուրասը քի, էսհամը Ումուլիյեյէն չօղունու թուլթմագտա վէ հըֆզ իթմէքտէ օլանլարըն հէման էքսէրիսի թէպաայի Տէվէթի ալիյէտէն պուլունմագտա տըր:

Վէ տահա գիեատէ էսէֆ իտէճէք եէրի շուրասը տըր քի, յամանլըճա զազէթալար իշինտէ, էն գիեատէ նիգամընտա վէ հաֆթա պէշ տէֆա թապ ու նէշը օլունմագտէ օլուպ, վէ վիւքէլայի ֆիլիսամ վէ վիւքէլայի ազամ հազարաթըր թարաֆը ալիլէրինտէն գըրաաթընա հէր կիւն ըաղպէթ պուլըրումագտա օլան ճէրիտէտէ տախի մէզքիւր իրատէյի շահանէնին սուրէթի, թարիլիս մէզպուրա գատար կէօրիլէմէմիշ տիր:

Պու խուսուս պիղիմ զայրէթի վաթանիյէ վէ միլիյէմիզէ թօգուլմագտա օլտուղու հալտէ, աճէպա նասը օլուպտա, Հիւքիւմէթի սէնիյեյէ վաթան բէրվէրի թարաֆը ալիսինտէն տիգգաթէ հիմմէթ պուլըրումագտա, վէ չօգ տէֆա էմալի վուգու պուլմագտա տըր, շուրասընա պիր տիւրիւ մանեա վիւրէ:

մէտիկիմիզտէն տիւլարը տէրեայի իսթիլըրապ օլմագտաեք:

— Պունտան իքի հաֆթա գատար մուգատտէմ, էրգըումտան կէլմէ պիր մէթթուպ տէրճ իթմիշ իտիք, վէ մէզքիւր մէթթուպտա, Հինճք գարիեէսինտէ, քի էօլէն եէնի կէլին իլէ կիւվէյինն գէհիլէնմիշ օլմայրա, իլլա պօղուլմուլ օլտուգլարընն հէքիմէր մէճիսի մարիֆէթիլէ թահգըզ գըլընտըգտան սօնրա, Պապը-Սիլ թարաֆընտան էրգըում վալիլիյինէ խապէր վէրիլտիկի իշար օլունմուլ իտի:

Շու քէյֆիյէթ պիր գաշ կիւն սօնրա ֆունջտա տախի օգուլմուլ, վէ նէրէտէն ալընտըզ զիքր օլունմամը իտիյսէտէ, մէրգուլման կէլին իլէ կիւվէյի իշին գէհիլէնմիշ օլտուգլարը թաստիգ օլունմուլ տուր տէնիլմիշ իտի: հալ պու քի պու հալաթիս պիղիմ եազտըղմըզն տապան տապանա գըտտը օլտուղունտան, ֆունջ էկէր պու հալաթիսի Մանգուլմէտէն ալարազ եազմը իսէ եանլընըր թասհիհ իթմէլիտիր, եօգ էկէր պաշգա պիր եէրտէն իշիթ միշ եախօտ ալմը իսէ, վագաա պիղիլէ վագիֆէ տէյիլտիր, ֆազաթ, պիղիմ եազտըղմըզն սահիհ օլտուղունու պիլէրէք, քէնտիսինին մալիւմաթ ալտըղ եէր էկէր չիւքէլիլէն իսէ, թահգըզ իտէրէք հազըգաթը հալի պիլտիրմէլի տիր:

— Պունտան տէօրթ հաֆթա գատար մուգատտէմ, Մասիսին հաֆթատա իւշ տէֆա չըգարըմաեա պաշատըղըն իլան վէ թէպիլէ իլէ պէրապէր, հէր կիւն չըգարըմաեա չալըշմասըն տախի խալիսանէ նասիհաթ իթմիշ իտիք:

Արատան իքի հաֆթա կէլտիքտէն սօնրա, Մասիստէ պաշգա պիր իլան, եանի հաֆթատա տէօրթ տէֆա ուլֆագ, վէ պիր տէֆա տախի պիլիլէ չըգարըլաճաղըն օգուտուլմուլագտա, նասիլ խալիսանէմիզին տիյնէնիլմիշ օլտուղուն կէօրէրէք, մա մէմուլնիյեյէ թէպիլէրինէ միւհէնեա պուլունմուլ իտիք:

Մէզքիւր իլանտա տիգգաթա շաեան պիր նօգթա վար իտի, շէյլէ քի, հաֆթատա իւշ գըթա չըգտըղը հալտէ, տօեա տօեա օգուլաճագ պահալար սըղաճաեաճաղընտան տօլայը չօգլար թէշէքքի իթմիշէր, վէ պուլունն իւգէրինէ եէնի թէրթիպէ թէշէպպիւս օլունմուլ իտուկի պիլտիրիլմիշ իտի:

Պիրտէ յուլիս 23 տէ ուլֆագ տէնիլէն նիւսիւ չըգտը, վէ թէաճճիւպիլմիլ գի մուլիպ օլտու: չիւնքի գըթասը, վէ եախօտ զիյատէ պահա տէրճ իտիպիլմէք խուսուսու, Մասիսին քէնտի հիսապընըն, վէ միւշթէրիլէրինին աըղուսունուլ մուլալիլինտէ օլտուգտան պաշգա, ֆի եաթաճա տախի, քիւշիւքէրին նիւսիլէ իլէ սաթըլընա եիւզտէ գըրգ, վէ երւ:

լըգ միւշթէրի օլանլար իշին տախի եիւզ տէ եիկիրմի տահա գամմ օլունմուլ իտի:

Վագաա պիղ Մասիսին շէրիքի տէյիլիլ, լաքին, օգուտուլմուլագու անլաճագ, ալտանմամագ, վէ էհալիյիտէ ալտանմագլըգտան վիգաեթ իթմէքլէք, վագիֆէյի ազիգէմիզտէն տիր:

Մասիսին իլանըյա պիղիմ քէշֆիլիզ պէյնինտէ տէրքեար օլան ֆարգ պապընտա քէնտիլիզի իգնա իտէպիլմէք իշին, մէլապ պուեա, տէօրթ գըթա ուլֆագ վէ պիր գըթա տախի պու ճիւմա իրթէսի կիւնիւ չըգարըն Մասիս իլէ, էվլէլէքի հաֆթատա իւշէր տէֆա չըգարըն Մասիսլէրի պիր եէրէ կէթիլտիքտէն սօնրա, սաթըրլարընը վէ եազըլարընը տիգգաթ իւզըն հիսապ իթտիք, վէ քէշֆիլիպտէ ալտանմամը օլտուղունուգու անլարազ, չիւնքի, տէօրթ ուլֆագ վէ պիր պիլիլէք Մասիսին, իւշ նիւսիւ օրթա գըթատա օլան Մասիսլէր գատար տախի եազը տէրճ իլէմէտիկի գահիլէ չըգսըն տըր: վէ պու հիսապա նազարէն, Մասիսլէրին ֆիյաթը ալթըրըլմատըգտան պաշգա, չիմտիքի ուլֆագ եանի 20 շէր փարաեա սաթըլան նիւսիլէրէ նիսպէթլէ, անճագ 13էր փարաեա սաթըլմալտըրլար:

Իմտի, Մասիսին, պու եանլըն հիսապընը, վէ էհալիլին կէօգիւ գաբալը օլմատըղըն խապէր վիլէրէք, քէնտուլէ խալիսանէ պիր նասիհաթ տահա վէրիլիլ, շէյլէ քի, էկէր Մասիս փարա վէ շէրէֆ գազանմագ իսթէր իսէ, էհալիյի ալտաթմագ սէվտասընտան սարլըր նազար իլէ, ֆէտաքեարըզ իթմէնին եօլունու էլէ ալմալը տըր:

— Իշիթիկիմիզէ նազարէն, սապըգ էնկիւրիւ առաջնորդու Մկրտիչ եպիսկոպոս, ազըպէթքեար Տէր-Մէտտէթէ կէլմիշ տիր:

— «Տօթթուլմուլ միւլէլիֆի զազէթայը Աշիլթապ:

«Օրթօտօքսու Շարգ քիլիսէսի էվլատը օլտուղունմուլ, միլէլի սայիլէնին գէվգ վէ իսթիհա իլլէմէսինէ թէհամիլիլ իտէմէյիպ, շու ահվալը նա մէրգիեէե պայիս օլան պազը Սամաթեա էնօրիպլէրինին վէ բաբալարընն ուլղունսուլ հալլէրինէ Բաթրիքիլանէնին տիգգաթ վէ մէնինէ զայրէթ իլլէմէսինի նիեազ իտէրիմ: չիւնքի, սայիր ուլղունսուլ հալլէքէթլէրի շէյլէ տուլսուլն, չօգ տէֆալար սապահտան քիլիսէլէրինտէն չըգալազ, ախշամատագ պազըտա կիճէ սաաթ տէօրտէ տէկին գահվէլէրտէ, մէյա խանէլէրտէ վէ գօլթուգլարտա կէգէրէք, սէրիսօլուգալ սէպթ ու քիւֆիւր իթմէքլէ, վէ պազըտա սըֆաթըր ուլհանիյէլէրինէ տիւլմէյէթէ թիւրքիլէր շաղըրմագլա մէշղուլ օլուրլար: վէ հաթթա պուլնլարտան իքիսի Սամաթեանըն

պիւլիւք քիւիսէլերինն բրօտսթօսլարը
օլտուղու հալտէ, էկէլի Բաթրիք է-
ֆէնտի թէզէլտէն պուշլարըն իսլահիյէ-
թինէ հիմմէթ իթմէյէճէք օլուր իսէ,
շու ամէլէրի իլէ մէզհէպիմիզէ հազա-
րէթ իթմէքտէ օլան բաբասլարըն իսիմ-
լէրինիտէ պիւլիւքէճէյիմքի, ճիւմլէնին
մալիւմլէրի օլա:

«Շիմտիլիք տօսթումուզ միւլէլիֆ իս-
լահը նէֆս օլմալարը իշին պու լայիհա-
մը տէրճ իյլէտէ, պուշտան սօնրա եի-
նէ Ալլահ քէրիմ տիր:

« Ամաթիւալը պիր միւլթէրինիզ: »

Շու բաբասլարըն ֆէնէր բաբասլա-
րը կիպի էվէրտէ կէզմէյիպտէ մէյիսա-
նէլէրտէ կէզմէլէրի էհալի հազգընտա-
տահա խայրըլը իսէտէ, միլէլի սայիրէյէ
նիսպէթլէ պուտա նամուսա տօգուշա-
ճաղընտան, Սամաթիա մէքթէպինէ կի-
տէլէք իլիմ թահսիլ իյլէսէլէր իտի տահա
խօշ օլուրուտու: Պու սըրայրտա արթըգ
Բաթրիք տիւշիւնիւպ իճրա իյլէմէլիտիր-
գիրա պէօյլէ ճահիլ բաբասլարըն պէօյլէ
ուլղուշուտու հարէքթլէրի միլէթէ նա-
մուս վէ Բաթրիքիսանէյէ իէզալէթ տիր:

ԱՖԷՐ-Դ:

ՄԵՍԸՐ ՔԻԼԻՍԷՍԻՆԷ ՏԱԹԻՐ

ԱՐՇԱԼԱՅՍԱ ՆԵՇՐ ՕԼՈՒՆԱՆ ՊԻՐ

ՍԵՆԵԼԻՔ ՀԷՍԱՊ ԻԻՋԵՐԻՆԷ ՄԻԻՔԵԱԼԷՄԷ

Մ-ն-ն-ն-ն-ն 108 Ինչէ Դէ-ն-ն-ն-ն-ն Կ-ն-ն-ն-ն-ն:

Ի՞նչ կըսես Պարոն, պօռաց յանկարծ
բարձր ձայնով մը՝ շատ տարիներ եգիպտա-
կան հողին մէջ անտարբերաբար դեգերելէն
վերջը՝ տնէջանօք իւր սիրուն ու անուշիկ
հայրենեաց կենսատու օղը ծծելու համար
իր տունը վերադարձող ազատասէր երիտա-
սարդ մը: Կերեւայ թէ դուք այն տեղի վի-
ճակին անտեղեակ ըլլալու էք:

Հոն սպանիական քամի կը փչէ դեռ.
հոն Հայ ժողովրդեան իրաւացի ձայնը՝ աղ-
գային մատնութեան եւ բռնութեան փոթո-
րիկով կաշկանդուած ու խզուած է. հոն
Հայ հարուստ մասը պառակտուած է հին
ատելութեանց համար, եւ որք շատ ան-
գամ կը նորոգուին եւ մատնութեան ու զոր-
պարտութեան կառաջնորդին իրաւացի խն-
դիրի մը ուրիշ գոյն տալով, երբ ժողովուրդն
իր իրաւանց տէրն ըլլալու կը համարձա-
կի: Հոն հարուստներէն ոմանք ժողովրդեան
հետ իրաւունք, իրաւունք կը պօռան իրիկ-
ուրնէ, եւ առտուն կանուխ նոյն իրա-
ւունքը փարաւօնեան երկաթեայ գաւազա-
նին տակ դնելով վատութեան զլուխ կը-
ծան, որոյ վնասակար հետեւութիւնը ժո-
ղովրդեան մահ կապառնայ. հոն կղերն իր
տուրը սահմանէն դուրս ելած՝ օտարի զօ-
րութեամբ կը հովուէ իր ժողովուրդը: Այ-
ի՞նչ երկարեմ. . . . ահա այս է հոն տեղի
Հայ ժողովրդական կացութեան համառօտ
բայց ցաւալի նկարագրութիւնը, որ անշուշտ
օտակ կղերական ապօրինաւոր վարմանց ար-

դիւնքն է: Եթէ առ ամէն մէկ կէտերը բառ
առ բառ բացատրելու ըլլամ, մեծամեծ հա-
տորներ կը կազմեն:

Կը ներէք ինձ թէ եւ խօսքս երկարե-
ցաւ, բայց թողէք որ վերը յիշած կէտե-
րէն մէկուն բացատրութիւնը տամ, որպէս
զի « օտարի զօրութեամբ եւ աղքեցու-
թեամբ » ըսածս սխալ չհասկցուի. . . .
Օրինակի համար, մարդ մը որ եւ է մեծ իշ-
խանութենէ պաշտօն մը կ'ընդունի, որով
եւ հարկաւ աղքեցութեան տէր կ'ըլլայ, եւ
հետեւապէս իշխանական ատենաներու եւ
մեծամեծաց ծանօթ, այն ատեն եթէ օրէնք
ու իրաւունք ճանչցող մէկը չէնէ, կրնայ
իր կամքը իբրեւ օրէնք քաղցունել տա-
լով որ եւ իցէ ինչորի միջամուխ ըլլալ, ու
այլոց իրաւունքը խափանել. . . . սաի խիստ
մեծ անիրաւութիւն է: Պաշտօն մը առանց
սահմանի չէ, եթէ նոյն պաշտօնը վարող
անձը իր ստացած, կամ միակ նոյն պաշտօ-
նին յատուկ եղած աղքեցութիւնը իր պաշ-
տօնին սահմանէն դուրս ուրիշ պարագայի
մէջ գործածէ, եւ այն մանաւանդ 'ի չարն,
այն ատեն սոսկալի անիրաւութիւն մը ըրած
կ'ըլլայ:

Նախ, նոյն պաշտօնը իրեն յանձնող իշ-
խանութեան դէմ. քանզի իրեն տրուած ինչ
եւ իցէ աղքեցութիւն տուողին նպատակէն
դուրս, նա մանաւանդ 'ի վնաս այլոց գոր-
ծածելը ոչ միայն անիրաւութիւն, այլ զո-
րութիւն եւ խարդախութիւն ալ է:

Ի՞նչ են մարդոցմէ ոմանց ունեցած աղքե-
ցութիւնը, զօրութիւնը եւ հարստութիւնը,
որոնցմով տկար մասը միշտ կը բռնադատուի
եւ կը ճգմուի. . . . եթէ ոչ « պատահական
եւ անկայուն կարաս մը ոտքերնուն տակը
կառչած (իլիւիշ եղած), այսօր կայ, վա-
ղը խոյս տալով ուրիշի մը ոտքը կը փա-
կաչի »: Եթէ ամէն պատահական. . . բաղդին
հանդիպողն իր կարողութիւնը իր նման ա-
րարածի մը վրայ փորձէ, ալ աշխարհ մարդ-
կային սեռի բնակարան ըլլալէ կը դադրի:

Երկրորդ՝ իր նման արարածի մը, կամ
բաղմաթիւ խումբի մը դէմ. որովհետեւ իր
պատահական զօրութեամբն է, որ կարող կըր-
նայ կոր ըլլալ նոցա ձայնը խափանելով ի-
րաւունքնին բռնաբարել. . . . ապա թէ ոչ,
ի՞նչ տարբերութիւն ունի անոնցմէ: Հոս
այնպիսոյն քիչ մը կարմիր պէտք է, ե-
թէ մարդկային զգացում կը կրէ. . . .

Երրորդ՝ բուն իսկ մարդկային բարոյա-
կանութեան, համոզման եւ օրինաց դէմ. ո-
րովհետեւ Աստուած ու Բնութիւնը ցոյց կու-
տան որ մարդիկ հաւասար իրաւանց տէր
ստեղծուած են, եւ ուստի ազգային գոր-
ծառնութեանց մէջ ինչպէս յետին անհատ մը,
նոյնպէս պաշտօնական, կամ հարուստ անձ
մը մէյմէկ այո՛, եւ կամ մէյմէկ ո՛չ ըսելու
իրաւունք ունին, փարթամը, կամ պաշտօ-
նականը երկու կամ աւելի ձայն չկրնար ու-
նենալ:

Հարուստն իր հարստութեամբը, պաշտօ-
նականն իր աղքեցութեամբը եւ զօրաւորն
իր զօրութեամբը, ըստ Աստուածային եւ
մարդկային օրինաց պարտական են օգնել ի-
րենց աղքատներուն, ապա թէ ոչ. . .

մարդկութենէն դուրս մարդկութիւն, եւ կամ
փրկութիւն չկայ, կամ թէ ֆէնելօնին հետ
ըսենք « առանց մարդկութեան ոչ առաքի-
նութիւն, ոչ ճշմարիտ քաջասրտութիւն եւ
ոչ ալ հաստատուն փառք կայ »:

Ահա այս է Պահիրէի ազգայնոց վարչա-
կան վիճակը, ուստի ո՞վ պիտի համարձակի
ըսել կամ գրել թէ՛ այս ինչ ծախքը եւել,
եւ այն ինչ եկամուտը պակաս է: Եթէ
բռնաւորական ընթացքը չբաւէ հասարա-
կաց իրաւացի ձայնը խափանել, այն ատեն
գիտէ սպանիական սեւ ոգին զրպարտա-
կան մատնութեան կռիւնիլ. ո՛հ, քանի՛
քանի անմեղ անձինք, այս մարդախօշոշ
ոգւոյն դո՛հ եղան, գնացին. . . . զոր մարդ-
կային զգացում կրող մէկը առանց սոսկալու
եւ սարսափելու չկրնար յիշել:

Կը զարմանամ, բարեկամ, ըսաւ մէկ
վառվառն ու բանիբուն երիտասարդ մը,
որ ինչորի բուն էական մասը ձգելու ու ե-
լեր երկար բարակ փաստաբանութեան ձեռք
կը զարնէք այնպիսի կէտի մը վրայ, որ ար-
դէն ինքնին յայտնի եւ մէկին կը տեսնուի
այն հաշուին գլխովին ապօրինաւոր եւ. . .

Ըլլալը: Միթէ առաջնորդի մը կամ ժողո-
վուրդ հովուող կղերի մը պարտքը ա՛տ է:
Ո՛ր Քրիստոնէական, Առաքելական եւ Հայ-
րապետական հրամանը ատանկ պատուիրած
է. ե՞րբ. եւ ո՞ր դարու մէջ. թէ եւ ատոր
հակառակը շատ պատուերներ տրուածն. . .

Ո՛ր է բուն իր տալու բարոյական հա-
շիւը, որ կղերական պարտաւորութեան
զըլխաւոր ու էական մասն է: Ահա աս կըս-
պատուի կղերէն, կամ առաջնորդէն, ինչո՞ւ
համար աս կէտին վրայով բան մը չէ հրա-
տարակած: Ո՛ր է մարդկային երկու սեռին
դպրոցական զարգացումը, որ ժողովրդեան
բարոյականութեան ոգին է (1): Պահիրէի մէջ
500ի մօտ Հայ ընտանիք կը գտնուին, որք
տարին 245,754 զուրուշ (եգիպտական
լիրան 100 զուրուշ հաշուելով) ողջ ստակ
եկամուտ ունին ըստ հրատարակեալ հաշ-
ուոյ. կրնա՞յ Մկրտիչ եպիսկոպոսը ցոյց տալ
թէ իր հոն երթալէն մինչեւ ցարդ ժողո-
վրդեան եւ դպրոցի վիճակները դէպ իլաւ-
անդր ի՞նչ առաւելութիւն ունեցան: Ես
իսկ անձամբ ականատես եղած եմ մէկ քանի
տարի առաջ դպրոցին բաւական աղէկ վի-
ճակի մէջ ըլլալը. որ այն ատեն այսպիսի
եկամուտ ալ չունէր, իսկ այժմ ազգասիրին
սիրտը կը տրորի, երբ դպրոցին դռնէն ներս
կը մտնէ. խեղճ վիճակ. բուն իսկ դաստի-
արակները դեռ շատ տարիներ դաստիարակ-
ուելու կարօտ են, հապա ո՞վ պիտի դա-
ստիարակէ մարդկային սեռին այն մատաղ ան-
դամները:

Շ-ր-ն-ն-ն-ն-ն:

(1) Ինչպէս կըսէ Արաբացուց առածը,
« Թալիպ էլ էտէպ էվլա մին Թալիպ էտ-
տէհէպ », այսինքն՝ տուելի լաւ է բարոյական
կրթութեան հետեւիլ քան ոսկւոյ: Կամ
« Խալիպ էլ գալպ իսլալը մին մէլ էլ քիս »:
Եւ « Մէճա էլ Թաճիր ֆի քիս », վէ մէճա
էլ ալիմ ֆի քէրարիսէ »:

ԽՆԴԻՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԱԿԱՆ

Մ. 111 Ինչի նիւթնիւն գործէ

«Շատ նոր է» ըսինք, որովհետեւ ինչ որ 200 տարիի չափ առաջ խաւար եւ մարդասօշոշ դարուն մէջ կաթողիկոսական գահուն վրայ կը գործուէր, գարձեալ հիմա, առ դարուն մէջ, 19րդ լուսատու դարուն մէջ նոյնը նորէն կը գործուի: Աղծամարայ եւ Սոյ հանգուցեալ կաթողիկոսները այս նոր եւ լուսատու դարուն մէջ, այն խաւար դարերու բռնաւորութեանց զո՞հ եղան: Ազգային Պատրիարգարանն ի՞նչ ըրաւ: Արդեօք առ բարեկարգ եւ լուսաւոր դա՞րն ալ իրեն ձեռք չընեն կոր յանցաւոր եպիսկոպոսը, կամ կաթողիկոսապան ինքնակոչ կաթողիկոսը պատժելու: Եթէ չէ, հապա ո՞ր եւ ո՞ր դարուն մէջ կապրինք կոր:

Հապա հիմա ի՞նչ պիտի ընէ, երբ լըրագրաց միջոցաւ սպառնացուածին պէս այս կաթողիկոսական ընտրութիւնը վաւերական չհամարուի, եւ կամ Բոսական զօրաւոր քամով ընդ օդս ցնդի: հետեւութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ, արդեօք Աղծամարայ եւ Սոյ գահերուն բաղդին չ'պիտի հանդպի եւ անպատիժ մնայ: եւ ինչո՞ւ պատժուի, քանի որ ուրիշ յանցաւոր կաթողիկոսներ զեռանպատիժ կը մնան: Հին դարը կը նորոգուի՞ կոր ըսենք արդեօք: յառա՞ջ, թէ ետ կերթանք կոր: այն տեսակ անկանոնութիւններ եւ եղեռնագործութիւններ այս գովելի դարուն ոգին կրնա՞յ տանիլ, կրնա՞յ լուել, եւ կրնա՞յ անպատիժ թողուլ: եւ այն արդարադատ Սմանեան կառավարութեան ներքեւ:

«Այս դարուն խորթ ու անհարազատ է. որովհետեւ այս դարը լուսաւորութեան եւ յառաջադիմութեան դար է, կրթութեան դաստիարակութեան տակ մտնելու եւ մարդկութիւն սորվելու դար է. մէկ խօսքով՝ 19րդ դար, յորում երկրիս կառավարութիւնները մեծ փոփոխութիւններու ձեռք զարկին, արդարութեան ատենաներ բացուեցան, պատժական օրէնքները նորոգուեցան, եւ զիրար յարգելու ու պատուելու սկզբունքը վերահաստատուեցաւ: Ահա այս դարուն ոգին առ է, եւ մարդավարութիւն կը պահանջէ. ուստի այն խաւար դարուն բարբառոսական գործերը՝ կաթողիկոսական գահուն անկարգ բաղձանքէն ծագած կոշտ եւ անասնաբարոյ վարմունքը առ գովելի դարուն նոր է, անծանօթ է եւ խորթ է: Աս դարը չկրնալ տանիլ այն բարբարոսութեանց, չը կրնար համաձայնիլ խաւարին հետ, այլ մանաւանդ այնպիսիները չուզէր անպատիժ ալ թողուլ:

26 Յուլիս, 1866.

— Շու աթիտէքի մէքթուպ հէր նէ գտտար պիր գաչ հաթթա եվլէլ կէրիլ, վէ եէրիմիզ միւսսատէ իթմէտիկինտէն շիմտիյէ գատար գալմըշ իսէտէ, օգու մտեա շաեան օլտուղունտան պու տէշա տէրձ իտէրիզ:

... Տէր.

Ազգ. սահմանադրութեան իւր ապահո-

վութեան ժամանակ կրած յարձակմանց՝ իւր վտանգին մէջ առաւել յանդուգն ոգով կըրկնուելուն մասին մեր տարակոյսը փարատեց Մէծմուայի. . . րդ թուոյն մէջ եռաստղանիշ ստորագրութեամբ հրատարակուած վերջին յօդուածը իրեւ 'ի հերքում' Թռչնիկի միջոցաւ նորա հեղինակին մեր տուած պատասխանին:

Սակայն սահմանադրութեան ոսոխները որչափ իւրեանց յարձակողական, նոյնչափ եւ մեք մեր պաշտպանողական զիրքը պիտի չարունակեմք արհամարհելով ասոր համար մեր անձին դէմ ժայթքուած հեգնալից նախադրեցները, որոց նէտերը ճշմարտութեան զրահով պատած կուրծքին կարող չեն թափանցել երբէք:

Մեր առարկան այս յօդուածոյս մէջ դարձեալ Ազգ. սահմանադրութեան ուրիշ առաւել պարզ դրութեան մը փոխանակութիւնը կ'առաջարկէ: Արդ՝ եթէ այդ նոր դրութիւնը սահմանադրութեան մի միայն երկրորդական կէտերուն փոփոխումն պիտի ըլլայ, մեք եւս յօժարաւորօր կ'ընդունինք զայն, ինչպէս որ արդէն յայտնած եմք, երբ խոհական փորձառութիւնը զանազան կէտերու եւ ինչ ինչ տրամադրութեանց թերութիւնը, հետեւաբար փոփոխութեան կարօտութիւնը զգացունէ, եւ մեր պաշտպանած սահմանադրութիւններն ալ իւր Յօդ. 99 ին մէջ սոյնը կը պահանջէ: Իսկ եթէ նորա հիմնական ալն է պարտուց եւ իրաւանց ու Ազգ. Երես. վարչութեան սկզբունք ալ փոփոխում պիտի ըլլայ՝ առաջին պարագային մէջ կը պատասխանեմք, թէ որ ազգային նաւակին ղէկը ձեռքն առնողը ուղեւորներուն իրենց դէմ եղեալ նաւամատոյցը հասնելու իրաւունքնին պիտի հատուցանէ, բռնական է որ անոնց այս մասին ունեցած պարտքերնին ալ պիտի պահանջէ, քանի որ ձրիաբար չ'պիտի տանի զանոնք: ուրեմն ուղեւորները եւ նաւուղիղը փոփոխակի պարտեօք իրարու հետ կապուած են, այսպէս որ մէկին պարտքը միւսին իրաւունքն է, ուրեմն պարտք եւ իրաւունք միշտ թելիթել եւ անբաժանելի ըլլալով այս սկզբունքը որուն ջնջումը կամ նաւուղիղին եւ կամ ուղեւորներուն չահերը կը վտանգէ, երկուքին ալ միանգամայն մերկութեան խարխիւն է: Դէպի անդեալն վայրկեանական ակնարկ մը կը հաստատէ որ թէ անհատին առաջին իւր պարտքը, եւ թէ ազգին անոր իրաւունքը հատուցանելու համար էր որ Հայութիւնը այսչափ յետադէմ մնաց: Եթէ այս սկզբունքին բարձումը օգտակար է, անցելոյն պատմութիւնը ազգին փոխանակ դէպ 'ի յետո' յառաջ առած սկայական քայլերը նշանակելու էր, երբ ազգը զեռ գաղափար շունէր անոր վրայ: Եթէ ջնջուի այս սկզբունքը, ջնջուելու է նա եւս գործնական դաստիարակութեան սկզբունքը: Քանզի եթէ անհատին պարտքը յատկացեալ տուք մ'է, իւր իրաւունքն ալ դաստիարակութիւն է գլխաւորապէս, եւ երբ առաջինը կանգ կառնու, երկրորդը՝ չքայլեր, կամ երբ անհատը իւր պարտքը չհատուցաներ, բնականաբար իւր իրաւունքն ալ, որ է դաստիարակութիւնը,

չկրնար պահանջել: Ահա՛, այսպէս ազգի դաստիարակութիւնը իւր Սահմանադրութեան վրայ կայացած է, քանի որ սահմանադրութիւնը միայն նիւթապէս այս սկզբունքը կը տրամադրէ, ուստի եւ սխալած չենք ըլլար երբէք, եթէ զայն՝ սոյն առմամբ դաստիարակութեան միջոց համարենք:

Իսկ երկրորդ պարագային մէջ՝ քանի որ երկար ժամանակեայ փորձերը հաստատեցին թէ, տէքսթականութեան բացառութիւն մը իւր իշխեցեալները ըստ կարելոյն կոյր եւ անուս պահելով՝ աղատութեան գաղափարները մտքերնուն ջնջելու ջանալով փոխանակ անոնց յառաջադիմութեան՝ իւր գերագոյն գահին նիւթական փառքը, մեծ վայելչութիւնը աւելցնելու կաշխատի եւ տեսակ մը գերի կը դարձունէ զանոնք, որոնք ինչ որ իրենց հրամայուի կատարելու պարտաւորեալ են, քանի որ իւր մէկ անձնասէր զիտմամբը ժողովուրդի մը երջանկութիւնը, անդորրութիւնը եւ մինչեւ իսկ կեանքը զոհելու խիղճ չընեն, եւ ազգին տալիք համար մը, կամ ո՞ր եւէ պատասխանատուութիւն մ'ալ չունենալով ու իւր անկումէն բնաւ երկիւղ չկրելով բռնութեամբ տիրապետած ժողովուրդին անխղճաբար ամեն տեսակ չարիք կը գործէ, եւ առանց անոր մունձ հառաչանաց ունկն դնելու՝ ինք իւր վատ եւ աղգաւէր նըպատակները կը շարունակէ, միայն թէ իւր գահը հաստատ մնայ եւ իւր մոկկան կիրքերը յագուրդ գտնեն, քանի որ վերջապէս առաւել ազգը՝ քան թէ անհատ մը նորա շահուցը արթուն կը հսկէ, ուստի կը հետեւցունեմք թէ միապետական դրութեամբ կառավարուող ո՞ր ազգ որ 'ի սրտէ իւր յառաջադիմութիւնը կը ցանկայ՝ իւր կառավարութեան ղէկը ինք իւր ձեռքն առնելու է, որպէս զի իւր վստահութիւնը չխաբուելով իւր ապագայն ապահովի: Եւ անա այս է երեսփոխանական վարչութեան դրութիւն, որոց անդամները ձայնից բազմութեամբ ժողովուրդը իրեն փոխանորդ կընտրէ, որուն որ ազգասիրութիւնը, գործունէութիւնը եւ հաւատարմութիւնը առաւել արժանացուցած ըլլան զինքը սոյն ընտրութեան, եւ որոնք եթէ իրենց կոչմանը համեմատ չը շարժին՝ կրնայ հրաժարեցնել եւ տեղեկներն ուրիշներ ընտրել: Այսպէս ժողովուրդին յառաջ կամ յետ երթալը ո՞չ թէ տէքսթի մը, այլ երեսփոխանաբար իւր ձեռքը կըլլայ: Իւր առջեւի սեղանին վրայ երկու բաժակ կը տեսնէ մինն մահուան, միւսն կենաց, որուն ուզէ այն կը խմէ: Արդ՝ Հայոց ազգն ալ յետադիմութեան դաստիարակուած չըլինելով՝ իւր ալ յառաջադիմութեան անհրաժեշտ տարրերէն մին կը կազմէ այս դրութիւնը եւ չկրնար անկէ բաժնուիլ, առանց իւր ապագային վտանգ սպառնալու:

Շ. Ի. Ի. Ի.

ՍԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԼԵՎԱՆԹ ՀԵՐԱԼՏԸՆ ԹԱՊԻԱՆԵՍԻՆՏԷ
ԳԵՏ-ՓԱՆՏԱ ՏՈՂՈՒ ԵՈՒՄ, ԵԹՈՅԵՐԱՑ ԱԳՏՈՒԼԷ
ՊԵՐԱՏԵՐԼԷ ԳԱՐԸԸԸՆՏՆ ՆԻՄԵՐՈ 549: